

cretaris, dr. A. H. de Hartog, jhr. mr. A. F. de Savornin Lohman en mr. L. W. C. Keuchenius.

6. Ter vergelijking: de Universiteit van Leiden telde in dat jaar 777 studenten, 48 hoogleraren, drie lectoren en vijf privaat-docenten Met dank aan W. Otterspeer, die mij deze gegevens ter hand stelde. Utrecht telde bijna 600 en Groningen meer dan 300. Zie ook W. Otterspeer, *De wiekslag van hun geest. De Leidse universiteit in de negentiende eeuw* (Den Haag 1992).

408

7. Kuiper, *De voormannen*. Over de onderlinge verwevenheid van de gereformeerde wereld zie men ook de bijdragen van D. Th. Kuiper in: T. N. Schelhaas e.a. (red.), *De afgescheidenen van 1834 en hun nageslacht* (Kampen 1984) en in P. van Beek e.a. (red.), *De dolerenden van 1886 en hun nageslacht* (Kampen 1990). Zie ook D. Th. Kuiper, 'Voormannen en "kleine luyden": twee convivias. Amsterdamse dolerenden van 1886 en hun voor-en nageslacht', in: D. Th. Kuiper, *Tussen observatie en participatie. Twee eeuwen gereformeerde en anti-revolutionaire wereld in ontwikkelingsperspectief* (Hilversum 2002) 67-85.

8. Over de kritiek van Esser op Kuyper en de vu zie P. L. Schram, *Willem van den Bergh 1850-1890* (Amsterdam 1980) 121-123. Zie over Esser de (badinerende) beschrijving van C. Fasseur, *Indischgasten* (Amsterdam 1997) 67-85 en het BLGNP, I.

9. 'Interview met prof. mr. W. F. de Gaay Fortman', in G. Puchinger, *De gereformeerde wereld*, 29-54, aldaar 37. Van Schelven was van 1884 tot aan zijn overlijden in 1928 curator van de vu. Hij was daarnaast lange tijd curator van de Theologische School te Kampen en bovendien vele malen afgevaardigde naar de synode, die hij meermalen diende als voorzitter of moderamenlid. Zijn archief, dat de indruk maakt geschoond te zijn, berust bij het Hdc. In *De Reformatie* van 6 oktober 1922 stond over hem: 'Indien de Nederlandsche Calvinistische Kerk, als de Hongaarsche, bisschoppen kende, dan zou hij een bisschop zijn'. Deze typering wordt door dit onderzoek bevestigd. Van Schelven was een zeer invloedrijk man.

10. In het jubileumjaar 1930 werd een lijst van 1550 studenten opgenomen in *Opgaven betreffende de Vrije Universiteit uitgegeven ter gelegenheid van het 50-jarig bestaan* (Amsterdam 1930). In het jubileumjaar 1955 liep de lijst van no 1551 tot en met no 6720. Zie *Gegevens betreffende de Vrije Universiteit ter gelegenheid van haar 75-jarig bestaan op 20 oktober 1955* (Kampen 1955). In 1980 was het aantal studenten inmiddels zo toegenomen, dat de toenmalige herdenkingscommissie er vanaf heeft gezien de studenten met naam en toenaam in het denkenboek op te nemen. Zie *Gegevens betreffende de Vrije Universiteit. Verzameld ter gelegenheid van haar honderdjarig bestaan op 20 oktober 1980*. Per 1 januari 2004 telde de vu ruim 16.000 studenten.

11. A. de Lange, '“Staatsrechtelijk geknutsel”. De regeling van de predikantsopleiding in Nederland door de overheid in de negentiende eeuw', *DNK* no 54,